

УДК 351.77:343.35

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ**Харитонович А. В.**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5841-4817>

Рузакова О. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та менеджменту,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4796-9703>

Корупція в органах місцевого самоврядування становить серйозну загрозу стабільному розвитку територіальних громад, підриває довіру громадян до інституцій влади та призводить до неефективного використання бюджетних коштів. Особливу актуальність ця проблема набуває в умовах децентралізації, коли органи місцевого самоврядування отримують значні повноваження щодо управління фінансовими ресурсами, комунальним майном та земельними ресурсами. Високий рівень корупційних ризиків у таких сферах як державні закупівлі, надання дозвільних документів, розпорядження комунальним майном вимагає розробки ефективних механізмів запобігання, спрямованих на усунення самих причин виникнення корупційних правопорушень, а не лише на боротьбу з їх наслідками. Практика запобігання корупційним ризикам в органах місцевого самоврядування базується на підході, що поєднує інституційні, технологічні та соціальні механізми [1]. Аналіз міжнародного досвіду та вітчизняної практики дозволяє виокремити основні елементи ефективної антикорупційної політики на місцевому рівні.

Першочерговим механізмом є створення системи проактивного управління ризиками. Це передбачає проведення регулярного моніторингу та оцінки факторів корупції у найбільш вразливих сферах діяльності, розробку превентивних заходів щодо їх усунення та впровадження системи внутрішнього контролю. Важливим є проведення антикорупційних експертиз нормативно-правових актів, що приймаються органами місцевого самоврядування, що дозволяє виявляти та усувати норми, які створюють умови для корупційних зловживань [2].

Таблиця демонструє основні механізми, які формують основу сучасної системи запобігання корупційним ризикам (табл.1).

Іншим важливим напрямом є забезпечення максимальної прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Це включає публікацію у відкритому доступі інформації про бюджетні призначення, витрати, результати державних закупівель, рішення щодо управління комунальним майном та земельними ресурсами. Впровадження електронних систем закупівель дозволяє значно підвищити рівень прозорості та конкуренції, усуваючи можливості для зловживань [4]. Крім того, важливим є забезпечення доступності інформації про діяльність органів влади для всіх верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями.

Третім елементом є розвиток механізмів громадського контролю. Створення громадських рад, організація публічних слухань, впровадження системи електронних петицій та звернень дозволяють залучити громадян до процесу прийняття управлінських рішень та здійснення контролю за діяльністю органів влади. Особливе значення має захист прав інформаторів про корупційні правопорушення, що передбачає створення безпечних каналів для повідомлення про факти корупції та гарантії захисту від переслідувань [1].

Основні механізми запобігання корупційним ризикам

Механізм	Зміст	Ефект
Прозорість прийняття рішень	Публікація протоколів, матеріалів обговорень, експертних висновків, аналітичних записок, що лягли в основу рішення.	Ускладнює приховане лобювання та прийняття рішень в інтересах вузьких груп.
Конкурсні закупівлі	Проведення всіх закупівель через електронну систему, де в режимі реального часу видно всі пропозиції та критерії оцінки.	Усунення «особливих» умов для окремих постачальників та зниження цін через конкуренцію.
Етична експертиза	Обов'язкова попередня перевірка рішень та проєктів на наявність конфлікту інтересів та корупційних ризиків внутрішніми або зовнішніми експертами.	Профілактика порушень на етапі планування, а не після їх вчинення.
Публічні звіти про виконану роботу	Регулярне оприлюднення детальних звітів про виконання бюджету, реалізацію проєктів, включаючи невдачі та їх причини.	Формування об'єктивної картини ефективності діяльності ради та основи для громадського контролю.
Громадський моніторинг та аудит	Створення умов для роботи громадських рад, журналістів, активістів з моніторингу основних сфер (земля, бюджет, будівництво).	Створює додатковий, незалежний від влади, рівень контролю та тиск на чесність.
Захист добросовісних співробітників	Створення безпечних анонімних каналів для повідомлення про корупційні правопорушення.	Розкриває скриті схеми, дозволяє виявляти ризики зсередини організації.

Джерело: укладено автором за матеріалами статті [3]

Аналіз вітчизняних антикорупційних механізмів виявляє значний прогрес у створенні інституційних засобів протидії. Впровадження системи електронних декларацій, створення Національного агентства з питань запобігання корупції та обов'язковість використання системи електронних закупівель сформували базовий каркас для боротьби з корупцією. Однак дослідження показує, що на місцевому рівні ці механізми часто реалізуються формально, без створення цілісної системи внутрішньої етики та проактивного управління ризиками. Зокрема, недостатньо уваги приділяється регулярній оцінці корупційних ризиків саме в специфічних сферах діяльності органів місцевого самоврядування, таких як видача дозвільних документів, управління комунальним майном та земельними ресурсами.

Досвід країн ЄС демонструє ефективність комплексного підходу до створення антикорупційного середовища. Зокрема, практика Польщі та країн Балтії показує важливість розбудови інституційної пам'яті організації через створення стандартизованих процедур, системи обігу документів та автоматизації адміністративних процесів [5]. Це значно обмежує можливості для дискреційних рішень окремих посадових осіб. Німеччина та Австрія демонструють ефективність моделі внутрішнього аудиту та системи управління ризиками, інтегрованої в усі процеси прийняття управлінських рішень. Скандинавські країни запропонували інноваційні рішення щодо залучення громадськості. Данія та Норвегія реалізують модель «відкритої влади», де всі рішення, документи та звіти автоматично публікуються в відкритому доступі, якщо це не суперечить законодавству про захист даних. Це створює ефективну систему громадського контролю, коли кожен громадянин може відстежувати процеси прийняття рішень та використання бюджетних коштів [5].

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виокремити кілька принципів ефективної антикорупційної політики на місцевому рівні. По-перше, це принцип «нульової толерантності» до конфлікту інтересів, що реалізується через систему обов'язкових

декларацій та механізми попередження. По-друге, принцип «прозорості за замовчуванням», коли вся інформація про діяльність органів влади автоматично є відкритою. По-третє, принцип «інтегрованого управління ризиками», коли антикорупційна експертиза проводиться на етапі розробки будь-якого рішення чи нормативного акту. Вітчизняна практика потребує імплементації цих принципів з урахуванням місцевих особливостей. Найбільш перспективними напрямками розвитку є створення системи оцінки корупційних ризиків для кожного органу місцевого самоврядування, впровадження стандартів внутрішнього контролю та розширення механізмів громадського моніторингу. Особливу увагу слід приділити розвитку етичної інфраструктури, включаючи тренінги для посадових осіб, створення кодексів етики та механізмів захисту інформаторів.

Проведене дослідження доводить, що ефективне запобігання корупційним ризикам в органах місцевого самоврядування вимагає реалізації підходу, що поєднує інституційні механізми, технологічні рішення та активну участь громадськості. Аналіз показав, що найбільш ефективними є механізми, спрямовані на проактивне запобігання корупції, а не на боротьбу з її наслідками. Впровадження системи управління ризиками, забезпечення повної прозорості діяльності, розвиток механізмів громадського контролю та створення етичної інфраструктури дозволяють сформувати середовище, в якому корупційні дії стають технологічно складними, економічно не вигідними та соціально неприйнятними. Реалізація зазначених заходів сприятиме не лише зменшенню рівня корупції, але й підвищенню ефективності управління, зміцненню довіри громадян до інституцій влади та створенню сприятливих умов для сталого розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Іваній В. Електронне наукове фахове видання «Механізми запобігання корупційним ризикам в діяльності органів публічного адміністрування: методологічний аспект». *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2025. Вип. 33. С. 257-264. URL: <http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/331762> (дата звернення 24.11.2025).
2. Мунтян К. В. Молодіжний соціологічний форум НТУ ХПІ «Управління ризиками та протидія корупції для зміцнення національної безпеки в Україні». 2024. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/a8735d47-fbc4-4565-a0da-1c4cfb33b228/content> (дата звернення 24.11.2025).
3. Тягунова З. О., Нескородь В. М. Проактивне управління ризиками в умовах мінливого регуляторного середовища: досвід України та ЄС. *Трансформаційна економіка*. 2025. Вип. 1 (10). С. 116-121. URL: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/169> (дата звернення 24.11.2025).
4. Павлюк Т. Антикорупційні механізми в системі публічних закупівель: запобігання зловживанням на етапі проведення тендерів. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2025. С. 125-138. URL: <https://management-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/572> (дата звернення 24.11.2025).
5. Комаров М. А. Порівняльний аналіз антикорупційного законодавства України та країн ЄС: імплементація та адаптація кращих практик. *Сучасний науковий журнал*. 2024. Вип. 4 (2). С. 50-56. URL: <https://mosjournal.com/index.php/journal/article/view/65> (дата звернення 24.11.2025).